

**Kunstenares Evelien van der Peijl
ontwierp belvédères op de hoekpunten**

Een van de in november 2022 onthulde Belvédères van kunstenaressen Evelien van der Peijl.

Het Vierkant van Maurits

Het lag al bijna vier eeuwen in het Mastbos, onder Breda, maar bijna niemand wist van het bestaan: Het Vierkant van Maurits. Het stuk bos in het bos dat de prins van Oranje, Graaf van Nassau, stadhouder en legeraanvoerder van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, er begin zeventiende eeuw aan liet leggen.

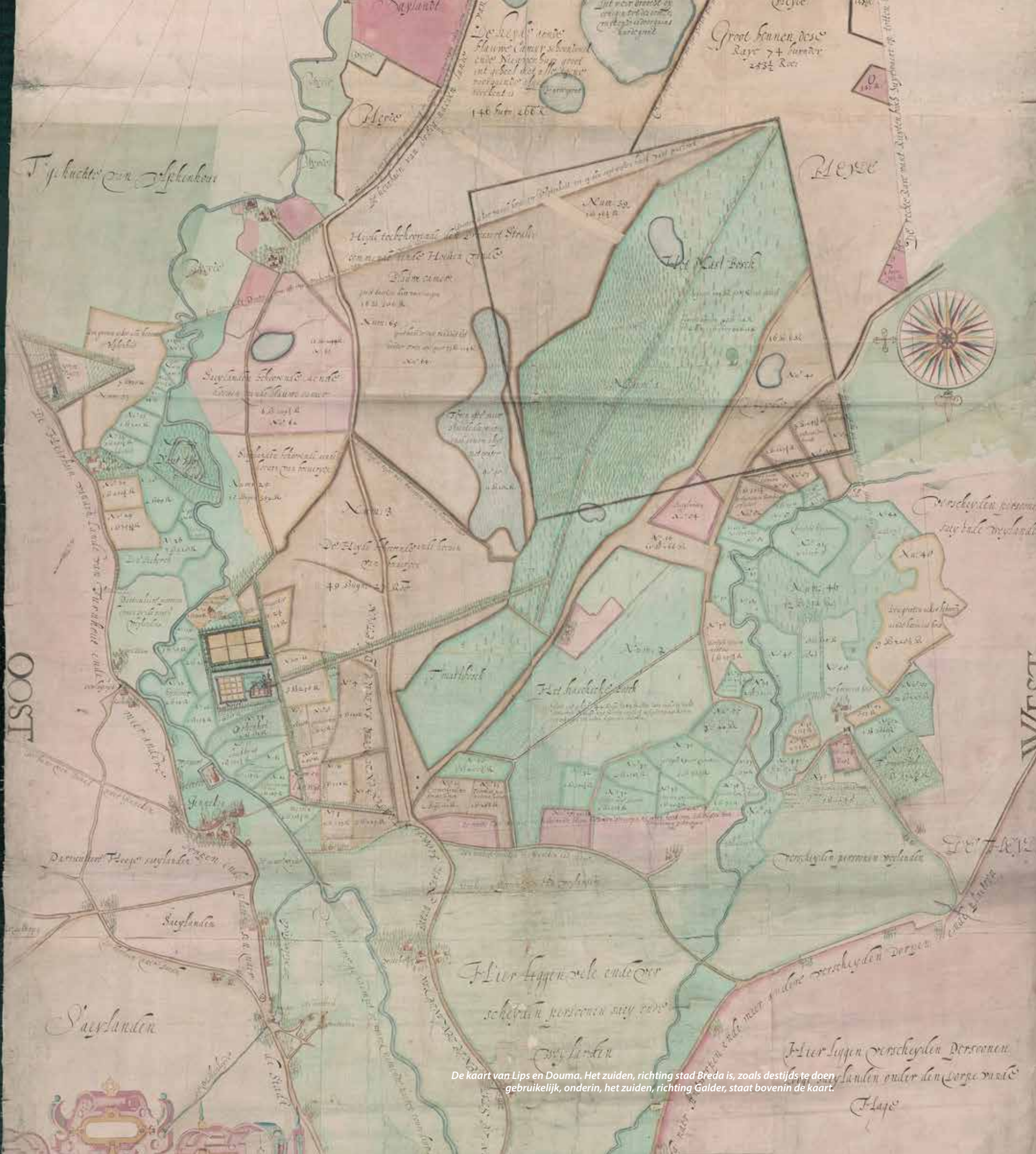
TEKST EN FOTO'S: **LÉON KRIJNEN**

Honderdduizenden malen zijn de buitengrenzen van het Vierkant in het bij Bredanaars populaire Mastbos betreden.

Wandelend met de hond, fietsend, hardlopend, op de rug van het paard of de bok van de koets. Zonder dat ook maar iemand wist wat er onder hem of haar lag, zonder kennis van de historie.

Over de wallen, lanen, dreven en paden in het bos. Of met de auto, over het enige geasfalteerde strook Vierkant, de Overaseweg richting Galderse Meren, Effen of Rijsbergen.

Die strook is een schilderachtige sluiproute voor wie de A16, de N263 of de Galderseweg naar het zuiden wil vermijden. Met een vreemde, perfect

De kaart van Lips en Douma. Het zuiden, richting stad Breda is, zoals destijds te doen gebruikelijk, onderin, het zuiden, richting Galder, staat bovenin de kaart.

haakse hoek, bij het vroegere zwembad Prinsenplas-
sen. Dat is de noordwestelijke hoek van het 'Vierkant
van Maurits', die daar uit het bos steekt.

Herontdekking

Het was de Bredase jurist en enthousiast amateur-
historicus Ben van der Veer die het slapende, deels
verborgen Vierkant herontdekte.

"In 1979 begon ik in mijn toenmalige woonplaats Til-
burg op het provinciaal kantoor van Staatsbosbeheer.
Ik had daar te maken met het beleid en het beheer
van de natuurorganisatie in heel Brabant. Bij mijn eer-
ste bezoek aan het kantoor van de houtvester in Breda
zag ik de historische kaart van Lips en Dou hangen".
Zijn belangstelling gewekt, dook Van der Veer in zijn
vrije tijd in de archieven van Staatsbosbeheer. Hij vond
er de opdracht uit 1620 van Maurits aan landmeter
Jacob Robbrechtszoon Lips: 'tot het maecken en doen
van ene Caerte ende metinge van seekere Bosschen, Lan-
den, Weegen, Heerbanen, wateren, heyden ende andere

Boven:
Ben van der Veer maakt
burgemeester Paul Depla van
Breda en wethouder Marianne de
Bie wegwijs op het Vierkant van
Maurits.

Rechts:
De 'Scheidingsbeuk' stond
bijna vier eeuwen op het exacte
midden van de zuidkant van
het Vierkant. Hij moest vijf jaar
geleden geveld worden omdat hij
door reuzenzwam was aangetast.
Inmiddels is hij vervangen door
een nieuwe rode beuk.

Rechterpagina: Tijdens een van de
lezingen, al wandelend over het
Vierkant.

Toonbeeld van toenmalige moderne landmeetkunde

*Gronden en Erven, gelegen in den Dorpe van den Hage
als tot Ginneken bij de Stadt Breda'.*

Mondelinge opdracht

Het was een opdracht die door Lips in zijn rapportage
zorgvuldig werd genoteerd: 'Verbael nopende de

*aen hem lantmeter gegeven ende verleent'. In 1624 is
de kaart aangevuld, en in 1625 verkleind door Jan
Pieterszoon Dou.*

De bedoeling van Maurits was kartering en inventari-
satie van het gebied tussen Breda, Galder en Princen-
hage, het gebied rond zijn eigendom het Mastbos.
Daarmee kon hij het Mastbos systematisch en stapsgewijs
uitbreiden, voor jacht en bosbouw, en zijn status
als grootgrondbezitter benadrukken.

Vier maal 1.300 meter

Met de kaart werden ook alle losse percelen geïnven-
tariseerd, handig bij uitbreiding en aankopen.
Volgens Van der Veer omsloot dat vierkant het groot-
ste deel van het oorspronkelijke bos, de aankopers
konden aan de slag. "De landmeters beschreven ook
hoe dit vierkant, met vier zijden van elk ongeveer
1.300 meter, er uiteindelijk uit zou moeten zien. Het
moesten brede lanen of wallen worden, geflankeerd
door bomen en sloten. Op den duur is het grootste
deel uitgevoerd. De wallen en lanen bestaan nog
steeds, al is er hier en daar verval, een paar stukken zijn
afgesloten en overgroeid. Het vierkant wordt gevormd
door de Stouwdreef en Mastenlaan aan de oostkant, in
het zuiden de Oude Postbaan en aan de westzijde de
Goordreef".

"Maurits had grote interesse voor de nieuwste inzich-
ten en ontwikkelingen van wiskunde, meetkunde,
natuurkunde, én de zeilwagen van Simon Stevin", weet
Van der Veer. "Hij maakte graag gebruik van de destijds
moderne wetenschap, als legeraanvoerder tijdens de
Tachtigjarige Oorlog, maar ook als eigenaar en be-
heerder van de bezittingen van het Huis van Nassau.
Hij stimuleerde de Ingenieursschool in Leiden waar de
moderne landmeetkunde een belangrijk vak was".

*metinge ende caerteringhe gedaen bij mij geswooren
lantmeter ondergeteekent, alles achtervolgende de last
ende autorisatie van Zijne Vorstelijke Genade Maurits*

Haakse bocht

De merkwaardige haakse uitstulping in de Overa-

Oudste aangeplante naaldbos in Nederland

Het Mastbos onder Breda is het oudste aangeplante naaldbos van Nederland. Graaf Hendrik III van Nassau was de stichter. Hij gaf in 1515 opdracht om dennenzaad uit Duitsland te halen en grove dennen aan te planten in het gebied vlakbij het Ginneken.

Er bestond groot gebrek aan lange, rechte stammen voor scheepsbouw en voor de constructie van kastelen. Al in 1653 werd het Vierkant geroemd door dichter en staatsman Constantijn Huygens: 'soo sijn 't vier dreven dan, en altoos weer vier dreven, die 't bosch ver en naerbij sijn prachtigst aansien geven.'

In de loop van de eeuwen groeide het Mastbos uit tot een volwaardig productiebos. Het doorstond rampen, oorlogen en kaalslag. Vandaag de dag is het een populair recreatiebos met meer dan een miljoen bezoekers per jaar.

Zichtbaar erfgoed met specifieke cultuurhistorische betekenis

seweg is er niet zonder slag of stoot gekomen. "De oude weg zou het vierkant afsnijden. Dat probleem losten ze creatief op door een flinke driehoek grond in te pikken. Daar zijn later langdurige rechtszaken van gekomen. De oorspronkelijke weg is binnen het vierkant nog steeds als zandpad te belopen", verklaart Van der Veer.

Hij zou graag zien dat het volledige traject weer opengesteld en gebruikt wordt zoals het ooit was. "Het heeft een omtrek van 5.300 meter. Zou je het vier keer lopen dan heb je ongeveer een halve marathon. Maar er kunnen ook mooie 5 en 10 kilometers op uitgezet worden. Het zou prachtig zijn als alle lanen en dreven weer intensief gebruikt worden voor wandelen, fietsen, joggen, hardlopen, sprinten, flaneren, kouten en mijmeren, met de blik op oneindig".

Vier belvédères

Een eerste aanzet is in november 2022 gegeven, met de plaatsing van belvédères op de vier hoekpunten.

Boven: Op de Belvédères staat informatie over het desbetreffende gedeelte van het Vierkant.

Foto rechts: Ben van der Veer op een bankje bij een van de hoekpunten van het Vierkant van Maurits, mét de kaart van Douma en Lips.

Foto rechterpagina: De oostelijke zijde van het Vierkant, de Stouwdreef.

Ze zijn door kunstenaar Evelien van der Peijl gemaakt van hout uit het Mastbos en van acrylaat, in een kleur die verwijst naar het Huis van Oranje-Nassau. "Samen vormen de kunstwerken een eigentijdse, artistieke markering van het Vierkant van prins Maurits. Ze geven nieuwe inhoud en betekenis aan het klassieke

doen. Dichtgegroeide wallen en lanen zouden vrij gemaakt moeten worden. Het mooiste zou zijn als ze aan beide zijden voorzien worden van een doorgaande rij bomen. Zoals Maurits het wilde".

Het Vierkant biedt naar zijn overtuiging Staatsbosbeheer, het Bredase bedrijfsleven en Breda als Nassaustad een unieke mogelijkheid om er creatief en inventief van te profiteren. "Als eerbetoon aan de landmeters Lips en Dou die 400 jaar geleden met hun kaart een geometrisch meesterwerk afleverden".

Vierkante rondwandelingen

Van der Veer organiseert op aanvraag wandelingen, met uitleg over Het Vierkant.

Hij heeft dat inmiddels een aantal keren gedaan, met lezers van het regionale dagblad, BN De Stem, met burgemeester Paul Depla en een van zijn wethouders, met boswachters van Staatsbosbeheer en met leden van de Bredase historische Stadsociëteit De Gouden Cirkel. Tijdens die wandelingen en in zijn lezingen somt hij nog maar eens zijn argumenten op voor het volledige Herstel van het Vierkant.

"Als toonbeeld van de toenmalige moderne Nederlandse landmeetkunde, als uitdrukking van het rationalistisch denken en doen van de Renaissance.

Het Vierkant is de centrale basis, de drager van het eeuwenoude Mastbos. Het weerspiegelt alle tijdlagen en is een geografische weerslag van vroegere maatschappelijke verhoudingen.

Daarnaast is het een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van de Nederlandse bosbouw, inspiratie voor het latere bos-, tuin- en landschapsonwerp. Het is zichtbaar erfgoed met een specifieke cultuurhistorische betekenis. Een blijvend symbool, ook voor Breda; het benadrukt de historische verwevenheid van de stad met het huis Oranje-Nassau".

begrip Belvédère; bakens in het bos, bakens in de tijd". Van der Veer wijst erop dat het vierkant bepalend is geweest voor de ontwikkeling van het Mastbos. "Een fenomeen om te koesteren; we moeten er iets mee

Ben van der Veer

Ben van der Veer (Tilburg, 6 november 1945) studeerde na het gymnasium Nederlands Recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, afstudeerrichting Staats- en Bestuursrecht, specialisatie Ruimtelijke Ordening, Natuur- en Milieurecht.

Van der Veer was werkzaam bij de gemeente Tilburg, jurist bij de Dienst Ruimtelijke Ordening, voor Staatsbosbeheer bij de regiodirectie Noord-Brabant, bestuurlijk medewerker bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij, adjunct-consulent

Natuur, Milieu, secretaris Voorlopige Commissie Nationale Parken.

Daarnaast vervulde hij nevenfuncties op verschillende terreinen met betrekking tot milieubeheer en natuurmonumenten, en publiceerde artikelen over milieurecht en natuurbescherming. Van der Veer is in 2019 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau vanwege zijn jarenlange vrijwillige inzet voor natuur, landschap, milieu, erfgoed en cultuurhistorie.